

37.13

UNDERVISNINGSGVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN

24

Film
kundskab
1976

UNDERVISNINGSMINISTERIET

**UNDERVISNINGSVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN**

24

Filmkundskab

UNDERVISNINGSMINISTERIET 1976

Forord

Idet der henvises til undervisningsministeriets cirkulæreskrivelse af 18. december 1975 om udsendelse af vejledende forslag til læseplaner samt undervisningsvejledninger for folkeskolen, udsendes hermed undervisningsvejledning for valgfaget filmkundskab.

Hæftet bygger på lov om folkeskolen af 26. juni 1975 samt på det materiale,

der er udarbejdet af det nu ophævede Folkeskolens Læseplansudvalg. Det indeholder det formål for faget, der er fastsat af undervisningsministeren i bekendtgørelse af 28. november 1975, § 6. Desuden indeholder det en undervisningsvejledning for faget samt det vejledende forslag til læseplan.

*Undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen,
folkeoplysning, seminarier m. v., den 28. juni 1976.*

Asger Baunsbak-Jensen

/ Per Iversen

Indhold

1. Indledning	7
1.1. Formål	7
1.2. Generelle synspunkter.....	7
2. Undervisningens indhold	9
2.1. Modtagersituationen	9
2.1.1. Oplevelsen	9
2.1.2. Iagttagelsen.....	10
2.1.3. Analysen	10
2.1.4. Vurderingen	12
2.2. Afsendersituationen	13
3. Undervisningens tilrettelæggelse	14
3.1. Kameraøvelser	14
3.2. Produktion af enkle forløb.....	16
3.3. Et større projekt.....	17
3.4. Eksperimenterende arbejde	18
3.5. Eksempler på emnekredse.....	19
3.5.1. Billeder og sprog	19
3.5.2. Trivialfilm/trivialserier.....	20
3.5.3. Filmtyper	21
3.5.4. Dokumentariske film og udsendelser.....	22
3.5.5. Film/TV og kritik.....	23
4. Undervisningsmidler	25
4.1. Lokalet.....	25
4.2. 16 mm udstyret.....	25
4.3. 8 mm udstyret.....	25
4.4. Video-udstyret	26
4.5. Øvrigt udstyr.....	26
Bilag: Vejledende forslag til læseplan.....	28

1.1. Formål

Formålet med undervisningen i *filmkundskab* er, at eleverne erhverver viden om film- og TV-mediernes udtryksmåder og om de særlige betingelser for produktion og modtagelse, der er baggrunden for mediernes funktion som formidlere af oplevelser og oplysninger.

Stk. 2. Det skal tilstræbes, at eleverne udvikler en vurderende holdning over for den indflydelse, der gennem medierne kan øves såvel på den enkelte som på samfundet som helhed.

Stk. 3. Undervisningen skal medvirke til, at eleverne tilegner sig nogen færdighed i at udtrykke sig ved hjælp af medierne, og til, at de udvider deres forudsætninger for at opleve og bedømme film- og TV-kunst.

(Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 28. november 1975 om undervisningen i folkeskolens valgfag, § 6).

1.2. Generelle synspunkter

I de overvejelser, der kan gøres om film- og TV-undervisningens formål, er det rimeligt at tage udgangspunkt i den kendsgerning, at verden i dag – i kraft af kommunikationsmidlernes tekniske udvik-

ling – er blevet et globalt kommunikations- og informationssamfund, hvor film og TV er de mest benyttede medier.

Set på denne baggrund må undervisningen tjene til at fremme elevernes forståelse af, at film og TV både har funktion som massemedier og som kommunikationsmidler, hvor den enkelte borger i det første tilfælde næsten udelukkende vil optræde i modtagerrollen med større eller mindre bevidsthed over for afsenderfunktionen, mens han i det andet tilfælde kan optræde både i afsender- og modtagerrollen. Der søges opnået en udvidet forståelse hos eleverne af billedmediernes afhængighed af og indvirkning på det samfund, hvori disse skabes og optræder, samt en større indsigt i deres egen personlige tilskuersituation over for medierne generelt og i enkelttilfælde.

Undervisningen må tillige tjene til, at eleverne får et kendskab til de punkter, på hvilke film og TV adskiller sig fra andre medier (det talte og skrevne sprog, det statiske billede). Eleverne skal erhverve sig viden om det særlige »sprog« (de udtrykselementer og strukturer), som film og TV meddeler sig med, om de særlige optagelses- og gengivelsesteknikker og -betingelser, som film og TV er underlagt, samt om de illusions-

skabende og manipulerende muligheder, som dette sprog og disse teknikker giver.

Undervisningen må endelig tjene til, at eleverne får kendskab til forholdet mellem filmmediet og TV-mediet. Der må lægges vægt på, at eleverne får en begrundet opfattelse af forskellen mellem film- og TV-mediet, sociologisk, psykologisk, kommunikationsmæssigt og æstetisk/teknisk, og de må lære selv at udtrykke sig ved hjælp af disse medier.

Selv om det må anses som det væsentligste, at eleverne gennem undervisningen erhverver sig en forståelse af film og TV's funktion som massemedier og kommunikationsmidler, må en beskæftigelse med mediernes kunstneriske funktion ikke udelades. Undervisningen må give eleverne lejlighed til at opleve og arbejde med eksempler på film- og TV-kunst.

2.1. Modtagersituationen

Film og TV adskiller sig fra alle andre medier ved, at de beslaglægger to sanser på én gang, syn og hørelse. Desuden gives meddelelserne i en stadig flydende strøm, der ikke som f. eks. ved læsning vilkårligt kan standses eller repeteres af modtageren. Endelig vil meddelelserne være af en meget sammensat natur, idet billede og lyd giver hver sin information, som af modtageren skal opfattes og bearbejdes under ét. Denne sammensathed medfører ofte, at modtageren umiddelbart accepterer synspunkter og holdninger, som han efter overvejelser ikke ville gå ind for. For eleven i modtagerrollen kommer især følgende aspekter på tale: oplevelsen, iagttagelsen, analysen og vurderingen.

2.1.1. Oplevelsen

I mødet med film og TV-udsendelser spiller oplevelsen af og engagementet i det, der fremstilles, en væsentlig rolle, ikke blot som grundlag for en dybere forståelse af det enkelte værk, men også som grundlag for det forhold, som modtageren får til medierne som helhed. Fastholdelsen af oplevelse og engagement kan lettest gennemføres ved, at valget af film

og TV-programmer til undervisningen i rimelig udstrækning sker i overensstemmelse med elevernes ønsker.

Ved filmvalget må læreren afholde sig fra at søge at lægge et finkulturelt eller intellektualiserende pres på elevgruppen. Idet det tilstræbes, at der ikke skabes en kløft mellem filmvalget i undervisningen og elevernes filmvalg uden for undervisningen, må det dog samtidig understreges, at filmvalget skal medvirke til at udvide rammerne for, hvad den enkelte elev og elevgruppen kan få en oplevelse ved. Den umiddelbare oplevelsesrigdom og engagementsstyrke begrænses ofte af følelsesmæssige eller intellektuelle hindringer.

Blandt de følelsesmæssige hindringer kan nævnes: modvilje mod handlingen, mod indholdet eller holdningen i en film, modvilje mod det, der er anderledes og fremmedartet i forhold til det allerede tilvante, f. eks. film med ringe vægt på et ydre, dramatisk handlingsforløb og film af eksperimenterende art.

Blandt de almindeligt forekommende forstandsmæssige hindringer kan nævnes: modvilje mod det ifølge egen erfaring urealistiske i en filmfremstilling, manglende opfattelse af, hvilken grad af virkelighedsnærhed en realistisk eller

urealistisk filmfremstilling har, manglende forståelse af ironibegrebet og af, hvilken tilskuerholdning fremstillingsformen i sig selv lægger op til.

For TV-oplevelsen spiller forhåndskendskabet til programmerne en væsentlig rolle for det engagement, det er muligt at mobilisere. De almindelige seerbetingelser øver også en indflydelse på den grundlæggende holdning til en TV-udsendelse. Læreren må ved programvalget sørge for, at der er en forbindelse mellem de programmer, der anvendes i undervisningen, og de programmer, elevgruppen almindeligvis foretrækker. Det påhviler ham tillige at sørge for, at de rammer for oplevelse og engagement, som seer-vanerne afstikker, udvides.

Blandt de almindelige hindringer for en udvidet oplevelsesrigdom kan nævnes: troen på TV's objektivitet og neutralitet, ukendskab til de principper og betingelser, hvorunder udsendelser produceres, manglende opmærksomhed over for den indflydelse, som seer-vaner og seer-betingelser øver på oplevelsen af og holdningen til de programmer, der ses.

2.1.2. Iagttagelsen.

Undervisningen må omfatte en opøvelse i at iagttage. Eleverne registrerer, hvad der ses på billedsiden, og hvad der høres på lydsiden. Den blotte registrering udvides til at omfatte en iagttagelse af, hvorledes billeder er forbundet med hinanden og lyde med hinanden, hvilke særlige kombinationer mellem billed- og lydside, der kan iagttages, og hvilken virkning disse har på tilskuerens opfattelse af helheden. Ligeledes kan den orden, de enkelte led vises i, kompositionen, gøres til genstand for undersøgelse. Endvidere kan forholdet mellem det

fremstillede indhold og fremstillingsformen drages frem. Som noget særdeles væsentligt må værkets illusionsskabende virkninger iagttages.

Undervisningen bygger på arbejde med hele værker, således at eleverne kan føle, at arbejdet med enkeltiagttagelser har betydning for oplevelsen af helheden. Imidlertid kan læreren gennem programvalget tilrettelægge undervisningen således, at eleverne får mulighed for at drage betydningsfulde sammenligninger mellem iagttagelser i forskellige værker. Herved kan forståelsen for den blot naturalistiske iagttagelses utilstrækkelighed understreges, ligesom opfattelsen af, at det er sammenhængen, der bestemmer enkeltleddets værdi, kan skærpes.

For TV-iagttagelsen kan de fleste filmmæssige iagttagelsesmåder også anvendes, men afpasset efter de enkelte udsendelser. Flere af TV's enkeltudsendelser har slet ikke i samme grad som film helhedskarakter, idet sammenhængen ofte er et overordnet begreb, f. eks. TV-avis.

Også TV-monopolets indflydelse på udformningen af enkeltprogrammer spiller en rolle for den vægt, enkeltiagttagelser kan tillægges. Det er derfor vigtigt, at undervisningen i TV-iagttagelse baseres på et forholdsvis bredt programvalg og på, at der arbejdes med flere programmer af hver type.

2.1.3. Analysen

Analysen er et middel til at opnå en større indsigt i og forståelse af et værk; den er ikke et mål i sig selv. Et værk udgør en helhed, således at enhver detalje, der iagttages, skal anskues i forhold til denne helhed.

Analysen er det middel, tilskueren har til at udvide sine grænser for at opfatte

og forstå. I ethvert arbejde med film og TV-udsendelser indtager analysen en central plads. Værket underkastes en detaljeret undersøgelse med det formål, at det for modtageren fremstår så klart struktureret, at der på grundlag heraf kan foretages en begrundet vurdering ud fra dets egne forudsætninger. Analysefasen adskiller sig fra både oplevelses- og iagttagelsesfasen ved, at undersøgelsen her helt koncentrerer sig om afsenderens hensigt og fremførelsen og skyder modtagerens reaktioner i baggrunden.

Forudsætningen for, at der kan gennemføres en undervisning i analyse, er, at eleverne sidder inde med en viden om medierne og de udtryksmidler, der står til afsenderens rådighed.

Filmanalysen kan omfatte følgende emner:

Billedet: Billedvinkel, afstand, belysning, beskæring, bevægelse, brugen af farver.

Lyden: Lydmateriale, lydbearbejdelse, mixning, lyd/billed-montage.

Klipningen: Klippingens samlende og adskillende funktion, klipping i rum og tid, klippingens fortællende, dramatiske og psykologiske funktion, impressiv og ekspressiv klipping, klippingens rytmiske og stilskabende funktion, overgange ved andre midler end klipping.

Kompositionen: Statisk og dynamisk komposition, leddene i opbygningen (indstilling, scene, sekvens), episk og dramatisk komposition, retrospektive former.

Planerne: Billedplan og virkelighedsplan, det realistiske, det billedlige, det symbolske.

Stilen: Stilfigurer, stilpræg, stilretninger. Analysen kan opdeles i følgende faser:

Materialefasen, der omfatter referat (eventuelt spolereferat) i grove træk.

Bearbejdsfasen, der omfatter nærmere handlings- og personkarakteristik, iagttagelse af fremherskende mønstre på billed- og lydside, nærmere redegørelse for forløb og komposition.

Fortolkningsfasen, der – på baggrund af de forrige fasers resultater – omfatter overvejelser over det budskab, som værket bringer, både hvad der fremgår direkte, og hvad der er udtalt.

Konklusionsfasen, der omfatter den endelige fastlæggelse af værkets mening eller idé og eventuelt en vurdering af værket ud fra dets egne forudsætninger.

Der kan anvendes forskellige analyseformer:

Strukturanalyse (nærlæsning) – den detail-iagttagende analyse, der kan vise, hvorledes enkeltleddene i et værk får tillagt særlig betydning (associationsgivende, billedlige, symboliserende) gennem deres udformning og placering i sammenhængen.

Kompositionsanalyse – den analyse af værkets opbygning, der kan vise, hvilken rolle den orden, de enkelte led kommer i, spiller for opfattelsen af og meningen med værket.

Plan-analyse – den analyse, der undersøger forholdet mellem værkets billedplan (det fortællende eller narrative plan) og virkelighedsplanet, og især kan vise, hvilken betydning og funktion forløbet har i forhold til værkets samlede indhold.

Mediekritisk analyse – den analyse, der kan vise, hvorledes man gennem valget af billed- og lydmateriale og måden at fremstille emnet på (fremhævelser og

undladelser) kan fremme bestemte opfattelser af værket og hæmme andre.

TV-analysen kan omfatte: 1) den organisatoriske opbygning af TV-monopolet og de konsekvenser, denne opbygning indebærer for arten og indholdet af de enkelte udsendelser, 2) de publiceringsregler, som (først og fremmest for TVA) er retningsgivende for udsendelsernes form og indhold og 3) de særlige tekniske betingelser, hvorunder TV produceres, således især forholdet mellem elektroniske optagelser og filmoptagelser, studieoptagelser og optagelser, hvor begivenhederne finder sted.

De analyseformer, der er specielle for TV, har at gøre med de særlige optagelses- og modtagelsesbetingelser, der gælder for TV. Det kan være:

Analyse af begivenhedsindholdet med henblik på at klargøre, hvad der er faktiske begivenheder, og hvad der er pseudobegivenheder (pseudobegivenheder er alt, hvad der skabes offentlighed om, fordi TV omtaler eller behandler det).

Analyse af rollefunktioner, således forskellen mellem interviews med den udsurgte som »ekspert« og som »offer«; analyse af, hvorledes billede og lyd tildeler personer i en TV-udsendelse forskellig status; analyse af, hvorledes TV-mediet giver sig selv roller (det fak-tameddelende, det debatterende, det underholdende) og giver seeren roller (den uvidende, den medvidende, den indsigtsfulde m. v.).

Analyse af ekspressive kvaliteter, således undersøgelsen af, hvilken betydning en persons totale fremtræden på skærmen (mimik, gestus) har for seerens opfattelse af og stillingtagen til det, vedkommende siger; en undersøgelse af den betydning, dekoration (lokalitet), foto-

grafering, belysning, lydsætning og klipning har for den troværdighedsgrad, seeren tillægger meddelelsen.

I analyseundervisningen vil det – i modsætning til de tidligere faser, hvor medierne har været anskuet ud fra modtagerens synsvinkel – være rimeligt at skelne skarpere mellem filmundervisning og TV-undervisning, dels fordi der er forskel på den baggrundsorientering, der skal gives, og de synspunkter, der skal anlægges, men dels – og fremfor alt – fordi undervisningen skal medvirke til, at eleverne gør sig forskellen mellem medierne klar. TV er ikke bare film i lille format, men et billedmedie ved siden af film. Det har sine egne regler, sit eget forhold til samfundet og sin egen virkning på seeren.

2.1.4. Vurderingen.

I undervisningen kan inddrages to hovedformer for vurdering.

Den absolutte vurdering, hvor der som grundlag for vurderingen anlægges en betragtning af, i hvor høj grad værket lever op til sin hensigt, således at værket dømmes ud fra, hvad der opnås, og hvad det var formålet at opnå. En sådan dom vil falde inden for yderpunkterne: god – dårlig.

Den relative vurdering, hvor der som grundlag for vurderingen anlægges en betragtning af, hvorledes værkets udsagn om virkeligheden forholder sig til virkeligheden uden for værket, idet værket dømmes ud fra almene samfunds- og tilværelsesforhold. En sådan dom vil falde inden for yderpunkterne: sand – falsk.

Gennem øvelser i at vurdere gives der den enkelte elev mulighed for at tage standpunkter og eget vurderingsgrundlag op til nøjere overvejelse. Herigennem vil

eleven kunne styrke sin opmærksomhed over for medierne og nedbryde nogle af de hindringer, der kan stå i vejen for en mere intens oplevelse.

2.2 Afsendersituationen

Når eleverne optræder i afsenderrollen, får de ikke blot de bedste muligheder for at blive opmærksomme på de kom-

munikative og manipulatoriske problemer, men de tilegner sig nye udtryksformer.

Der kan være tale om følgende former for øvelser: Kameraøvelser, videoøvelser, produktion af enkelte forløb, et større projekt og eksperimenterende arbejder. Da indholdet i hver af disse øvelser kan variere stærkt, gives der eksempler i det følgende afsnit.

3

Undervisningens tilrettelæggelse

Undervisningen i mediernes udtryksmidler kan anlægges således, at den bygger på iagttagelse og analyse af værker, som eleverne vælger, mens progressionen i undervisningen afgøres af læreren, og han begrundet så over for eleverne, hvorfor han har valgt den pågældende progression.

Undervisningen kan også anlægges således, at læreren selv vælger værkerne og tilrettelægger forløbet og leder eleverne gennem stoffet, idet han fastlægger sit programvalg ud fra overvejelser over, hvad de enkelte værker kan være eksempler på.

Det er væsentligt for et gunstigt og meningsfyldt forløb af undervisningen, at eleverne ikke blot befinder sig i iagttagelses- og analysesituationer, men også til stadighed får lejlighed til at tage stilling, til at vurdere konkrete værkers indhold, budskab og tendens og til ud fra egne forudsætninger at fælde domme og at argumentere for disse. Da det er af væsentlig betydning for fortolkningen og vurderingen af en given meddelelse, at man som modtager er i stand til ud fra meddelelsen at aflæse afsenderens hensigt, kan det være formålstjenligt, at der

i undervisningen også indgår situationer, hvor eleverne placeres i afsenderrollen og derigennem forsøger at udtrykke sig over for andre ved hjælp af medierne.

Der er andre forhold, der taler for, at elevernes producerende arbejde må have en rimelig plads i undervisningen. Det giver mulighed for, at eleverne kan gøre iagttagelser over æstetiske, kommunikative og manipulatoriske problemer. Det rummer også særdeles gode muligheder for at skabe undervisningssituationer, hvor eleverne løser problemer, hvilket gør undervisningsstoffet nærværende for dem.

3.1. Kamera-øvelser

Det tilstræbes, at eleverne lærer at beherske det billedlige udtryk, således at billedet for tilskueren udtrykker det, som det var afsenderens mening at udtrykke.

Ved *den umiddelbare filmreportage* stilles eleverne på den opgave uden særlig forberedelse at lave en lille reportage alene i billeder, f. eks. et frikvarterets forløb, indtryk fra et gadekryds, hvis begrænsning i længde alene dirigeres af rå-

filmmængden (1 rulle råfilm giver ca. 4 min. optagelse). Der kan i forvejen være givet enkle anvisninger i kameraets brug: råd om brug og omtale af misbrug af zoomning, panorering m. v.

Efter optagelse og fremkaldelse af filmen forevises den for elevgruppen uden yderligere bearbejdning. Efter forevisningen diskuteres filmens fordele og mangler, og producergruppen får lejlighed til at fortælle om hensigten med filmen. Videre kan det i elevgruppen diskuteres, om filmen kunne gøres bedre ved at blive klippet, og der indhentes forslag til klipning.

Filmen kan endvidere bruges som udgangspunkt for yderligere teknisk vejledning, f. eks. om afstande, kameravinkler og belysning, idet forbindelsen mellem billedets tekniske udformning og det, man ønsker, det skal udtrykke, hele tiden fastholdes. Hvis elevgruppen opdeles i flere producergrupper, og der gives alle grupper samme opgave, kan der ved efterbehandlingen foretages sammenligninger mellem de resultater, de forskellige grupper har nået. Herigennem kan der drages meget konkrete og nære konklusioner om sammenhængen mellem hensigt og udtryk.

Ved den praktiske tilrettelæggelse må man være opmærksom på, at der på grund af fremkaldelse af filmen opstår et tidsmellemlum mellem optagelsesfasen og bearbejdsfasen, hvor noget af erindringen om hensigten med filmen kan forskydes hos producergruppen, således at der ved gennemsynet af filmen foregår en efterrationalisering. Dette kan forebygges ved, at producergruppen umiddelbart efter optagelsen nedskriver, hvad den har villet, og hvad den har oplevet under arbejdet.

Ved *video-øvelser* kan en serie billeder direkte efter optagelsen forevises på skærmen. Denne mulighed kan udnyttes i undervisningen ved, at de spontane optagelser – ofte vil det blot være portrætter af kammerater i gruppen – gøres til genstand for diskussion om teknik og udtryk.

Læreren kan her spore eleverne ind på at iagttage, hvad billedvinkel, afstand, billedudsnit og lys m. v. betyder for opfattelsen af billedet. Ligeledes vil det være muligt at påpege udstyrets begrænsninger, således videoconrørets »træghed«, underbelysningens konturudviskning m. v.

Efter de allerførste øvelser, når en vis afslappet holdning er opnået, kan eleverne gå i gang med at lære at lave billeder alene ved hjælp af kontrolmonitoren. Her kan det være nyttigt at danne små producergrupper, hvor produceren sidder foran monitoren og giver sine »ordrer« til fotografen på basis af det billede, den viser. For at gøre arbejdet meningsfyldt for eleverne kan det formes som »mini-reportager«, f. eks. en samtale mellem 3–4 af gruppens øvrige deltagere, hvor produceren skal søge at dække det væsentlige ind og at give udtryk for sin opfattelse.

Det er væsentligt, at enhver optagelse gøres til genstand for diskussion og kritik, hvor elever og lærere i fællesskab drager konklusioner til nytte for det videre arbejde.

Både for film- og video-øvelser er det væsentligt, at læreren i sin tilrettelæggelse bestandig holder sig for øje, at der ikke sigtes på en efterligning af det professionelle, men på en udvikling af elevernes billedopfattelse. Eleverne skal så tidligt som muligt erkende udstyrets be-

grænsninger, således at de undgår de skuffelser, der følger af at iværksætte uigennemførlige projekter.

3.2. Produktion af enkelte forløb

Eleverne kan ikke alene lave billeder, men også film og TV-produktioner, der baserer sig på en idé og udtrykker noget.

Ved *synops-filmen* får eleverne stillet eller formulerer selv en afgrænset opgave, gerne af reportageagtig karakter. Arbejdet består dernæst i at foretage research, d. v. s. en undersøgelse af sagens faktiske indhold og af de praktiske muligheder og vanskeligheder, den indebærer. På grundlag heraf udarbejdes en synopsis: en kort beskrivelse af filmens forløb og af den hensigt, man har med den. Synopsen kan også indeholde notater om den »rolle«, billedvinkler m. v., som kameraet skal spille.

Under optagelserne tilstræbes det, at man holder sig så tæt til synopsen som muligt og gør notater om afvigelser. Læreren griber kun ind i forløbet i begrænset omfang, f. eks. med anvisninger på, hvorledes man kan »klippe« med kameraet. Efter optagelsen forevises filmen for hele elevgruppen uden yderligere bearbejdelse, idet der dog kan gøres aftaler om omfang og art af en eventuel lydside.

Gruppens diskussion af filmen kan gennemføres efter samme retningslinier som ved umiddelbar reportage, idet det dog vil være væsentligt, at alle kender den synopsis, filmen bygger på, således at debatten kan koncentrere sig om forholdet mellem synopsis og film.

Hvis gruppen er opdelt i flere producergrupper, kan der stilles samme op-

gave til flere grupper, eller to grupper kan få den samme opgave, men med yderligere oplysning om at anlægge forskellig holdning til den, f. eks. positiv/negativ holdning til en sag.

Dersom det video-udstyr, skolen er i besiddelse af, er af transportabel type, kan man stille eleverne på en *video-opgave* i lighed med synopsisfilmen. Hvis gruppen både arbejder med film og TV, kan der på denne måde etableres et godt udgangspunkt for en debat om ligheder og forskelle mellem medierne.

Imidlertid er det på dette stadium vigtigere at arbejde med den lille, afsluttede TV-situation. »Situationen« kan være en lille sketch, som medlemmer af gruppen opfører, eller den kan forenkles helt ned til at være en samtale mellem to personer. Producergruppen skal før optagelsen planlægge forløbet. Ved et interview kan det aftales, hvilke spørgsmål der skal stilles og i hvilken orden. I synopsisfasen afgøres det, hvilken holdning til sagen producergruppen vil udtrykke: den interviewede som »offer« eller »ekspert«, en ironisk eller alvorlig holdning m. v., og hvilke kameramæssige konsekvenser dette medfører. Som ved film må denne synopsis af hensyn til efterbehandlingen noteres ned.

Under optagelsen søger produceren at styre forløbet via sin monitor. Efter optagelsen kan resultatet forevises og diskuteres direkte, men der kan opnås en forøget virkning ved at opsætte denne fase til en følgende time i film, således at alle medvirkende har det hele lidt på afstand. Dersom en del af gruppen ikke overværer optagelsen, kan diskussionen opnå yderligere kvaliteter ved at tage udgangspunkt i disse elevers mening og opfattelse.

3.3 Et større projekt

En mulighed er *drejebogsfilmen*. Denne opgave består i, at eleverne på grundlag af et detaljeret manuskript fremstiller en film, som efter optagelsen viderebearbejdes gennem klipning og lydsætning. Arbejdet kan deles i tre faser:

Manuskriptfasen, hvor der på grundlag af idé eller synopsis udarbejdes et grundigt manuskript, der indstilling for indstilling angiver billed- og lydsidens indhold, vinkler, afstande og længder. Manuskriptet kan før optagelsen med fordel skrives ud i en drejebog, der samler optagelserne efter de lokaliteter, hvori de finder sted.

Optagelsesfasen, hvor selve optagelserne foregår nøje efter manuskriptets anvisninger. Denne fase byder på mange problemer omkring lyssætning, kamera-gang, prøver med »skuespillere« og spørgsmålet om i de løsrevne optagelses-situationer at fastholde kontinuiteten i filmforløbet.

Klipnings- og lydsætningsfasen, hvor de mange enkeltstående optagelser skal føjes sammen til en helhed. I denne fase indgår overvejelser om valg og fravalg af optagelser, om optagelsernes endelige længde og orden og om den indflydelse, lydsiden får på billedsiden.

Selv om læreren også ved det større projekt bør søge at inddæmpe sin rolle til at være »konsulentens«, må han dog følge det nøje og være parat til at gribe ind.

Arbejdet med drejebogsfilmen vil næsten altid for eleverne blive produktrettet. Det er derfor også væsentligt at tilstræbe, at et påbegyndt projekt fuldendes, og at der afsluttende laves en »fore-

stilling«, f. eks. i form af en elev-forældreaften.

Hvorvidt det er nyttigt at gennemføre en egentlig diskussion og kritik af filmen, må afgøres af læreren på basis af hans iagttagelser af eleverne under arbejdet. Meget ofte vil de små kommentarer undervejs have en bedre pædagogisk funktion end den store afsluttende debat.

En anden mulighed for et større projekt er en TV-udsendelse. At skabe en TV-udsendelse vil ofte være et arbejde af mere overkommeligt omfang. I den første fase af dette arbejde skal eleverne afgøre, hvilken type udsendelse de ønsker at producere. Af mange årsager er det nærliggende at slå ned på »TV-avisen«. Den er som fænomen velkendt, den kan indholdsmæssigt lokaliseres, den kan spaltes op i mange enkeltforløb, indslag, og den giver anledning til at tage forskellige teknikker og udtryksmåder i brug.

Også her må der indledningsvis udarbejdes et detaljeret manuskript, som indeholder overvejelser over indslagernes indhold, orden og længde, og over den holdning, som producergruppen har til dem.

Dernæst gennemføres drejebogsfilmens optagelses- og klippefase på én gang, idet man udnytter TV-udstyret til punktvis at gennemse og eventuelt kassere det optagne.

Da en egentlig redigering af stoffet kræver rådighed over mindst to video-taperecordere, kan redigering næppe i almindelighed gennemføres. I stedet kan der under optagelser eksperimenteres med filmindslag, faste billeder, plancher og eventuelt citater fra egentlige TV-udsendelser.

Da arbejdet med en TV-udsendelse som regel kan gennemføres hurtigere end en drejebogsfilm og vil blive opfattet mindre ambitiøst af eleverne, vil der her være større rimelighed i at gennemføre en kritisk diskussion af det færdige produkt.

3.4. Eksperimenterende arbejde

Der kan arbejdes med *animerede* film, hvor »døde« ting som tegninger, klip, dukker, gives bevægelse og livagtighed ved en særlig optagelsesteknik. Den enkleste form er ridse- og malefilmen, hvor eleverne på sort eller blank 16 mm film enten ridser eller maler med spritfarver.

Når ridse- og maleprocessen er tilendebragt, kan filmen umiddelbart sættes i forevisningsapparatet og vises. Der behøver under processen ikke at gives begrænsninger af nogen som helst art. Det afgørende er, at eleverne oplever, hvorledes deres resultater på strimler fuldstændig skifter karakter, når de vises som film. I tilslutning til et sådant arbejde er det rimeligt at tale om filmrytme og eventuelt finde et musikstykke, der kan ledsage filmen, og som atter helt vil ændre dens natur.

Mere tålmodighedskrævende er det at fremstille en tegnefilm, idet der kræves mindst 18 enkeltoptagelser for hvert sekunds spilletid. Tegne- og animeringsarbejdet kan dog forenkles ved, at der anvendes en flyttefilms-teknik, hvor de enkelte figurer, der skal bevæge sig, er lagt løst oven på baggrunden og eventuelt selv består af flere led, der kan bevæges i forhold til hinanden. Dukkefilmen vil i sin teknik være en variation af flyttefilmen, men den indeholder andre mulighe-

der, belysning, skyggevirkning, perspektivisk dybde.

I efterbearbejdelsen af en tegne- eller dukkefilm kan der drages sammenligninger med den professionelle film, hvorved eleverne bl. a. vil kunne opleve, at den teknisk betingede forenkling gøres til en dyd, og at der gerne er en tæt sammenhæng mellem formen, arten af indhold og holdningen i disse film.

Igennem *klippeøvelser* kan eleverne opnå en forståelse af filmklipningens meningskabende funktion samtidig med, at de kan opleve, hvad begreber som rytme og komposition indebærer. Klippeøvelser kan gennemføres på et materiale af kasserede 16 mm kopier (såkaldte »øvefilm«), hvor man ved at sammenklippe stumper af forskelligartet materiale søger at skabe en ny helhed og at lægge en ny mening ind i de enkelte led. Bedre er det måske, hvis læreren selv på forhånd optager en lille film, der indeholder et forløb eller mulighederne for flere forskellige forløb. Filmen præsenteres for eleverne i »rå« form, d. v. s. uden at der overhovedet er klippet i den. De enkelte optagelser må gerne indeholde optakter og afslutninger, som normalt ville skulle fraklippes, ligesom der gerne må være repetitioner af optagelser. Det bliver da elevernes opgave ved klipning at skabe en færdig film af råmateriale. Dersom der er et video-udstyr til rådighed, kan den »rå« film affilmes på videobånd, således at der efter klippeprocessen kan drages sammenligning mellem udgangspunkt og resultat.

Også ved *video-øvelser* kan der gennemføres opgaver, der appellerer til fantasien. Ved hjælp af et sæt nærlinser kan man gå helt tæt ind på objektet og derved skabe fantasibilleder på skærmen.

Ved hjælp af prizmer, spejle og lys kan der skabes »forløb«, som kun eksisterer i kraft af den elektroniske optagelse. Sådanne billedeksperimenter kan følges op af lydforsøg, idet de fleste apparaturer er forsynet med en anordning, så lyden kan lægges på uafhængigt af billedoptagelsen.

Disse rene eksperimenter kan videreføres i arbejder, hvor det skal være formålet at undersøge, hvorledes der kan ændres ved virkeligheden og manipuleres med seeren ved hjælp af den elektroniske teknik. Eleverne kan således forsøge at fremstille flere versioner af billedsiden til én og samme lydside eller forskellige lydside til samme billedside. Der kan også laves arbejder over fænomenet »støj«: de uvedkommende faktors distraherende indflydelse på totalopfattelsen, hvor billedsiden »forstyrrer« lydside og omvendt.

Her som i andre situationer har videoudstyret en fordel ved sin driftsbillighed og ved sin mulighed for at vise, hvad der løbende optages. Der bør derfor i undervisningen gives plads til, at eleverne »leger« med apparaturet for også derigennem at få et nærmere forhold til mediets natur.

I den samlede tilrettelæggelse af undervisningen i film og TV kan der veksles mellem, at eleverne befinder sig i modtagersituationer og afsendersituationer. Det kan over for mange elevgrupper være rigtigt at begynde med en produktiv fase, som kan virke motiverende, men man må ikke vente for længe med at opfylde de krav om viden og dybere forståelse, som naturligt vil rejse sig heraf. I andre tilfælde vil det være rigtigere at indlede undervisningen med en teoretisk fase, hvis indhold og påstande

eleverne derefter får lejlighed til at efterprøve i praksis.

3.5. Eksempler på emnekredse

3.5.1. Billeder og sprog

Dette emne kan medvirke til at opøve elevernes færdighed i at skelne mellem, hvad der ses, og hvad der høres. Deres opmærksomhed skærpes over for, hvordan sproget påvirker billedet og billedet sproget, og evnen til at tage stilling til meddelelser af sammensat natur udvikles.

Arbejdet kan have følgende indhold:

1. Det faste billede og sprogteksten.
2. Det levende billede og sprogteksten.
3. Forholdet mellem sproglig udtryksmåde og filmisk udtryksmåde.

Under forløbet kan indledes med, at eleverne får forelagt en række billeder, f. eks. udklippede pressefotos, og får til opgave at sætte tekst til disse. Herefter diskuteres det, hvilken indflydelse teksten har på opfattelsen af billedets indhold og mening. Senere kan der arbejdes med tegneserier, dels ved, at der skal sættes tekst til serier, hvor den originale tekst er fjernet, dels ved, at det i nogle serier undersøges, hvad der fortælles gennem henholdsvis billederne og teksten, i hvilke tilfælde billede og tekst siger det samme, og i hvilke tilfælde teksten tilføjer billedet nye kvaliteter og omvendt.

Ved arbejdet med forholdet mellem det levende billede og sproget kan der f. eks. tages udgangspunkt i en dokumentarisk film af ordinær type, hvor en kommentator taler over billedet. Der kan også med lige så god effekt bruges en dokumentarisk TV-udsendelse.

I en indledende fase vises filmen, og dens indhold og synspunkter diskuteres i almindelighed. Derefter køres lydsiden alene, gerne med mange stop, således at i hvert fald hovedpunkterne af kommentaren kan udskrives. I tredje omgang køres billedsiden alene, og der gøres notater om klip, billedvinkler, afstande m. v. Endelig køres filmen med lyd og billede igen, gerne med stop, således at sammenhængen mellem billede og kommentar kan noteres. I en påfølgende undersøgelse af notatmaterialet redegøres der for overensstemmelse eller manglende overensstemmelse mellem billede og kommentar. En afsluttende diskussion om filmen søger da at fremdrage forskellen mellem den oprindelige mening om filmen og den nuværende.

I en overgangsfase til en undersøgelse som den ovennævnte (under 7. omtalte kan der bruges et filmmateriale hvis tekstsiden er af lyrisk karakter.

Brugen af film med lyrisk tekst, d. v. s. tekster, som i sig selv må fortolkes, åbner vejen til den bredere anlagte undersøgelse over forholdet mellem sproglig udtryksmåde og filmisk udtryksmåde.

Arbejdet, der eventuelt kan være led i danskundervisningen, kan også baseres på sammenligningen mellem en novelle eller roman og filmatiseringen af den.

Arbejdet kan tage sit udgangspunkt i teksten, som læses, analyseres og diskuteres. Derefter vises filmatiseringen, og det undersøges nu, hvorledes omformningen er foretaget. I hvor høj grad er der tale om gengivelse af teksten, og i hvor høj grad om fortolkning? Hvorledes giver billedet udtryk for sproglige værdiladninger, i hvilken udstrækning er replikker direkte overført, og i hvilken

udstrækning bibeholdes tekstens situationrækkefølge?

Arbejdet kan også tage udgangspunkt i filmen, som ses og bearbejdes, før teksten læses af eleverne. Det kan her undersøges, hvilke udvidelser og indskrænkninger filmen viser i forhold til teksten, og i hvilken udstrækning det er filmiske udtryksmåder, og i hvilken udstrækning det er skuespillerne, der levendegør teksten.

Naturligvis kan eleverne diskutere eventuelle kvalitetsforskelle mellem filmudgave og tekstudgave, men det centrale i arbejdet må være at finde ud af, hvorledes dels sproget, dels billedet dokumenterer, giver udsagn, og hvorledes de hver for sig giver udtryk for livsopfattelser. Det er i dette arbejde meget væsentligt at sørge for en tilrettelæggelse, der er nøje afpasset efter elevernes modenhed og udvikling. Det afgørende er ikke, at alle når at stifte bekendtskab med alle detaljer af det udviklede forhold mellem billede og sprog, men at alle når til på et eller andet niveau at vide noget om, hvordan sproget påvirker billedet og billedet sproget.

3.5.2. Trivialfilm/trivialserier.

Trivialfilm er film, der uden kunstneriske ambitioner søger at have (salgs)-appet til den bredest mulige befolkningsgruppe. Når trivialbegrebet nævnes, har man ofte spillefilm fra biografrepertoiret i tanken, danske folkekomedier, spaghetti-westerns etc. Blandt de tilgængelige kortfilm i 16 mm vil der kunne findes et mindre antal novellefilm, der kan henføres til trivialfilmene, hovedsagelig film med diskret reklame-formål. Egentlige reklamefilm kan have trivialfilm-lignende kvaliteter.

En *kompositionsanalyse* af trivialfilm vil almindeligvis vise, at filmen har en enkel hovedhandling og en række sekundære handlinger, som tidsmæssigt kan have en udstrækning fra i nærheden af hovedhandlingens og ned til sekund-korte sketchindslag. De sekundære handlinger kan underbygge eller videreføre hovedhandlingen, men kan også være højst tilfældigt kædet sammen med den. Under alle omstændigheder har sidehandlingerne den funktion at bryde hovedhandlingen, når denne er nær spændingshøjdepunktet, således at spændingen holdes ved lige.

En *personanalyse* vil oftest vise, at personerne er stereotype og persontegningen oftest sort-hvid. Miljøet er tilsvarende ensidigt beskrevet. Hvis det miljø, der skildres, ikke undtagelsesvis er præget af fattigdom, vil økonomiske omstændigheder som regel være udeladt; normalt arbejdsliv beskrives ikke; der idylliseres ofte.

Trivialfilmens (-seriens) *billedsprog* er enkelt og letfatteligt. Der er sjældent filmiske raffinementer. Tilskuerpositionen er næsten altid i øjenhøjde, afstanden stort set uændret filmen igennem, og klipningen er næsten udelukkende motiveret af handlingen. Tilsvarende er lydsiden banal og klichépræget.

I almindelighed anses trivialfilm og serier ikke for at være debatskabende, men »harmløs underholdning«, politisk og holdningsmæssigt neutral. Netop fordi man ikke venter nogen stillingtagen, endsige nogen indoktrinering, vil en eventuel manipulation være særlig farlig. Derfor nærer trivialprodukterne en række dogmer og fordomme eller myter, eksempelvis om kønsrollemønstret, om det sociale mønster, om den gode og den

onde vold og om den sande kærlighed og den beregnende egoisme.

3.5.3. Filmtyper.

Inddelingen i filmtyper er baseret på, hvilken teknik der er anvendt ved filmens optagelse. Der er 3 hovedtyper: fotograferet film, animeret film og direkte film.

Fotograferet film er den almindeligste type. Den omfatter film, hvor de bevægelser, der kommer frem ved forevisningen, svarer til bevægelser, der faktisk og kontinuerligt har fundet sted foran kameraet.

Da den fotograferede film i så godt som alle tilfælde optager den største del af den tid, der anvendes til filmundervisning omkring modtagersituationer, vil en undervisning om den fotograferede film som type kun have mening ud fra en teknisk og grammatisk synsvinkel: Hvordan er det lavet? Hvilke muligheder for virkelighedsillusion giver forskellige tekniske muligheder?

Gennemgang af fotograferet film som filmtype kan omfatte filmens teknik fra optagelse over fremkaldelse, klipning og lydsætning til det færdige produkt.

Filmmaterialet til undervisningen må udvælges med henblik på, at de tekniske muligheder ved filmoptagelsen og »bearbejdelsen kan undersøges, især med henblik på deres kunstneriske virkning. Varierede teknikker vil formentlig kunne påkalde sig særlig interesse, eksempelvis trickoptagelser som slow-motion og fast-motion, frysning af billedet, dobbeltkopiering, baglænsoptagelse, model-optagelse og tillige laboriebearbejdelse som afgrænsning af billede og pålægning af farver.

En undervisning om den fotograferede

film som filmtype vil også omfatte elevoptagelser med forsøg på anvendelse af den til rådighed værende teknik på en sådan måde, at de ønskede oplevelser skabes.

Animeret film er film, hvor bevægelsen, som fremtræder på lærredet, ikke har fundet sted i virkeligheden, men hvor det er den teknik, der er anvendt ved optagelsen, der har givet filmen liv og bevægelse. *Tegnefilmen* er det typiske eksempel: Gennem optagelse af tegnede enkeltbilleder med små afvigelser skabes en film, der ved normal forevisning giver den ønskede oplevelse af bevægelse. Oftest rationaliseres tegneprocessen, således at tegningen forekommer i flere lag. Det bageste, baggrundskulisser, er uforandret gennem adskillige optagelser. Foran bevæger de tegnede personer og ting sig i et eller flere lag.

Behandlingen af animeret film som filmtype vil især kunne omfatte:

1. Den tekniske betragtningsmåde: Hvordan er filmene lavet? Tegning, affotografering, farver, lydsætning.
2. Undersøgelse af tegnefilms bundethed til, henholdsvis frigjorthed fra den fotograferede films billed-/lydsprog. Tilsvarende undersøgelse af tegnefilms emnekreds sammenlignet med fotograferede film. Bruges tegnefilm, hvor den har sin særlige force (frihed for fantasien, forenkling) eller i flæng?
3. Undersøgelse af den umiddelbare og den underliggende handling.
4. Undersøgelse af påstanden, at tegnefilm er børnefilm.

Foruden tegnefilm omfatter animeret film også *dukkefilm* og ikonografisk film. Den ikonografiske flim bygger på

affotografering, især af kunstværker. Gennem affotograferingsteknikken (kamerabevægelser, zoom, klipning) sker en animering.

Animeret film er en velegnet filmtype til produktivt arbejde. Der er stor mulighed for en selvstændig elevindsats, og der er en rigelig litteratur om emnet.

Direkte film tegnes direkte på filmstrimlen: ridsning på sort strimmel, eventuelt med indfarvning af det ridsede, maling på klar strimmel. I 16 mm-distributionen findes et mindre antal tilgængelige film. Filmtypen kan give en umiddelbar oplevelse, men giver næppe anledning til længere tids behandling.

Direkte film er imidlertid særdeles egnet som produktivt emne. Den er let at gå i gang med, og elevgruppen vil hurtigt opbygge egne erfaringer.

3.5.4. Dokumentariske film og udsendelser.

Dokumentariske film og udsendelser er vidnesbyrd, der dokumenterer noget, og som altså søger at give et så korrekt billede som muligt af hændelser og deres baggrund. Det dokumentariske er altså veldefineret ved afsenderformålet. Imidlertid må betegnelsen »dokumentarisk« kommenteres.

Allerede det billed- og lydmateriale, der er til rådighed for den eller de personer, der skal redigere helheden, kan have slagside gennem måden, de er optaget på, og udvælgelsen af, hvad man overhovedet har skullet optage. I optagelserne kan der forekomme instruerede og velforberejede rollepræstationer, og de kan være helt eller delvis rekonstruerede.

Ved redigeringen indgår der en subjektiv vurdering af, hvad der er væsent-

ligt eller mindre væsentligt af det mulige stof, og sammenklipningen og lydsætningen kan på afgørende måde påvirke helhedsopfattelsen.

Eleverne skal erhverve sig en sådan viden om propagandaindslag, at de i rimeligt omfang kan vurdere og afgrænse det dokumentariske.

En dyberegående og systematisk undervisning kan eksempelvis koncentreres om aktuelle dokumentariske udsendelser fra TV, især TV-avisen, og lidt ældre dokumentarfilm om hjemlige eller udenlandske politiske begivenheder, der er skildret næsten samtidig med eller kort efter, at begivenhederne fandt sted.

TV-avisen kan analyseres med hensyn til:

Indholdets art: Aktualitet (nyhedsstof/magasinstof), oprindelse (indenrigs-udenrigs), udvælgelse i forhold til andre nyhedsmedier (sammenligning med dagspresse, radio).

Gengivelsens form: Oplæsning, interview, direkte reportage, filmindslag, kommentar; virkning af disse former.

Forholdet mellem lyd- og billedside: Hvilke informationer gives på de to sider? Er der overensstemmelse, eller generer de hinanden? I hvilket omfang følges billederne af reallyd? Hvorfor? I andre tilfælde: hvorfor ikke?

Personernes betydning: Speakeren og husets kommentatorer (neutralitet over for emnerne eller eventuelt skiftende holdning udsendelsen igennem, fornemmelse af upersonlig formidling eller personligt medansvar og medindflydelse, alvorfuld eller mere skæmtsom fremtræden).

Angreb på enkeltpersoner eller referat af angreb. Gives der mulighed for svar på angreb? Specielt for interviews: I

hvilket omfang høres interviewerens, i hvilket omfang den interviewede, velvilligt eller mindre velvilligt interview, fornemmelse af klipning i den interviewedes udtalelser, får den interviewede lejlighed til at tale ud og i det hele taget fair play?

Forholdet mellem hensigt og realitet: Gennemgang af publiceringsreglerne og vurdering af den eller de aktuelle TV-aviser i lyset af publiceringsreglerne.

Politiske dokumentarfilm, fremstillet af én part i en konflikt, er egnede til undersøgelse. Især lidt ældre film er brugbare. Muligheden for overblik over det, der beskrives i filmen(e), er ofte større, når der er en tidsmæssig afstand, og når man ved, hvad der siden skete.

3.5.5. Film/TV og kritik

Den betydning, som samfundet tillægger film og TV, kan med stor tydelighed aflæses af den vægt, som pressen lægger på at bringe stof herom. Den vægt og hyp-pighed, hvormed pressen behandler billedmediestoffet, bekræfter og styrker borgeren i opfattelsen af mediernes betydningsfuldhed. Fælles for alt pressestof om film og TV er, at det spiller en formidlende rolle, det kiler sig ind mellem oplevelsen og vurderingen og er dermed medvirkende til at styre den opfattelse af medierne, som borgeren danner sig.

Arbejdet med kritikområdet sigter primært mod, at eleverne får lejlighed til at konfrontere deres egen oplevelse af et værk med kritikens behandling af værket. Det kan gøres ved at vise en film for eleverne, derefter enten diskutere den eller lade eleverne udarbejde deres egen anmeldelse af den, for endelig at præsentere dem for en række avis- og tidsskrift-

anmeldelser af filmen med henblik på en sammenligning af deres egen vurdering med den professionelles og at foretage en indbyrdes sammenligning mellem de forelagte anmeldelser med hensyn til deres indhold og konklusioner.

En belysning af pressens meningsdannende funktion over for film og TV kan fås ved at udvide det ovennævnte arbejds materiale til også at omfatte foromtalerne til den valgte film eller TV-udsendelse, således at det undersøges, hvilke forventninger pressen giver publikum om et bestemt værk, hvorledes forventningerne forholder sig til selve oplevelsen, og hvilke ligheder og forskelle der er mellem foromtale og kritik.

Den enkelte skribents holdning til film og TV, det filmpolitiske synspunkt, kan undersøges ved, at man over en længere periode undersøger alt, hvad en bestemt filmskribent ofentliggør, eller hvad en bestemt avis skriver om film og TV. Det er her væsentligt at lægge vægten på »den skjulte hensigt«, d.v.s. betydningen af de iagttagelser, som kun kan gøres på et stort materiale, og som ikke behøver at være synlige i den enkelte an-

meldelse. Det kan f. eks. være karakteren af de præmisser, som domme afsiges på, eller den grundholdning til tilværelse og samfund, som anmeldelserne foretages ud fra. Arbejdet kan få en særdeles konkret karakter, hvis eleverne får adgang til selv at se og vurdere nogle af de film, som indgår i anmeldelses materialet.

Omkring TV-stoffet kan der anlægges et arbejde, der for en kortere periode, f. eks. en uge, kortlægger forholdet mellem, hvad der udsendes i TV, og hvad der omtales eller anmeldes i pressen. På grundlag af et sådant materiale kan pressens indflydelse på seerens meningsdannelse om TV diskuteres.

De ovennævnte 5 emnekredse er valgt blandt mange mulige. De skal tjene til at illustrere, hvordan undervisningsindholdet, nævnt under afsnit 2, kan sammenstilles og tilrettelægges i overensstemmelse med de principper, der er omtalt i afsnit 3.

Hvis undervisningen om film og TV udelukkende centrerer sig om de her valgte emnekredse, har de haft den modsatte virkning af, hvad der var tænkt med dem.

4.1. Lokalet

Film- og TV-undervisningen kan drives i ethvert klasserum af passende størrelse. Bedst er det imidlertid, hvis et lokale kan indrettes specielt til denne undervisning, således at man slipper for apparatopstilling ved hver times begyndelse. Et fast filmlokale kan finde rig anvendelse i mange andre undervisningssituationer, hvor der vises film. Lokalet må kunne mørklægges effektivt. Belysningen må kunne tændes og slukkes direkte ved apparatet. Endvidere må lokalet være forsynet med stort filmlærred, ca. $2 \times 2\frac{1}{2}$ m, eventuelt kan en mathvid vægflade bruges i stedet. Det er en fordel at have en fastinstalleret højttaler direkte ved siden af eller bag lærredet. Dersom der bag lokalet findes et birum med direkte adgang fra undervisningslokalet, bør det arrangeres således, at apparatet kan stå der, således at man slipper for apparatstøj; der kan let projiceres billeder gennem en rude.

4.2. 16 mm udstyret

Et 16 mm-apparat bør i dag være forsynet med en lyskilde af jodkvarts-typen, der giver et hvidere og kraftigere lys end

glødelampen. Apparatet skal kunne forevise film både med optisk og magnetisk lydspor; det skal være forsynet med både frem- og tilbageløb, have tilbage-spolingsanordning og være indrettet til enkeltbilledprojicering og eventuelt animationsknap og slow-motion-indretning. Apparatets objektiv bør have en brændvidde, der kan give et stort billede selv i et mindre lokale. I normale klasser bør brændvidden ikke være mere end 30–35 mm; bedst er det at få apparatet forsynet med et zoom-objektiv, der giver alle brændvidder inden for et stort område. De fleste apparater er i dag udstyret med automatisk filmindlægning. I filmundervisningen er dette hjælpemiddel dog af begrænset værdi, da det vanskeliggør forevisning af citater fra en filmrulle. Apparatet med manuel ilægning eller mulighed for at frakoble den automatiske ilægning er derfor at foretrække. Som supplement til 16 mm foreviseren er det praktisk at have en 16 mm viewer, hvor en film kan studeres billede for billede

4.3. 8 mm udstyret

Diskussionen om, hvorvidt 8 mm udstyret skal være standard-8 eller super-8 er i dag ophørt, alene fordi der kun mar-

kedsføres super-8 udstyr og varianten single-8.

Udstyret bør omfatte:

- 1 stk. fuldautomatisk kamera af enkel konstruktion, dog gerne forsynet med zoom-objektiv og indretning for enkeltbilledoptagelse. (Ved supplerung bør man købe et avanceret kamera, der kan yde mere, men også kræver en teknisk mere fuldkommen betjening)
- 1 stk. kamera-stativ i robust udførelse
- 1 stk. eller flere lamper, f. eks. filmsole
- 1 stk. viewer
- 1 stk. splejser (her bør man købe bedste kvalitet - det letter arbejdet for den uøvede)
- 1 stk. fremviser, eventuelt forsynet med anordning for ind- og afspilning af magnettonespor. Apparatet bør endvidere have zoom-objektiv, jodkvartslampe, to fremvisningshastigheder (16/18 og 24 bill./sek.) samt tilbage-spolingsmulighed.

Endelig er det en fordel også at råde over et normalt fotografiapparat (stillbilledkamera) og en transportabel lyd-båndoptager (f. eks. kassettebåndoptager).

4.4. Video-udstyret

Det video-udstyr, der i dag tilbydes skolen, fremstår i to grundvarianter, det stationære og det transportable, samt en række tekniske varianter med hensyn til båndbredde, videohovedets konstruktion m. v. Ved indkøb af video-udstyr bør man være opmærksom på, hvilket udstyr det lokale skolevæsen i øvrigt har købt, idet videobånd endnu kun kan afspilles på apparater af samme type, som de er indspillet på. Film- og TV-undervisningen er bedst tjent med et transportabelt ud-

styr, som kan tages med »i marken«, men et sådant er væsentligt dyrere end et stationært. Det nødvendige udstyr omfatter:

- 1 stk. videokamera forsynet med zoom-objektiv og helst udstyret med elektronisk søger
- 1 stk. løs mikrofon med lang mikrofonledning
- 1 stk. video-recorder (videobåndmaskine) gerne forsynet med kontrolmonitor
- 1 stk. forevisningsmonitor med tilstrækkelig stor billedflade (26 tommer) og indrettet, så det både kan fungere som TV-apparat og monitor.

4.5. Øvrigt udstyr

Endvidere er der behov for et kamera-stativ og diverse lamper (filmsole), et udstyr, der kan være fælles for film og TV.

Endelig er det praktisk at have rulleborde til videorecorder og monitor. Det komplette udstyr omfatter også videobånd, som det er praktisk at have 5-10 stk. af, således at optagelser kan gemmes.

Udviklingen af det film- og TV-udstyr, der i dag kan anskaffes til undervisningen, er så fremskreden, at der næppe skulle kunne opstå tekniske eller betjeningsmæssige vanskeligheder ved brugen af det, heller ikke, hvor selv mindre elever skal betjene det. Der kan fremstilles nogle for undervisningen særdeles fortrinlige film ved hjælp af et teknisk enkelt, fuldautomatisk super-8 udstyr. Det meste nyere video-udstyr er også fuldautomatisk med en betjening, der er lige så enkel som lydbåndoptagerens.

Endnu er der prismæssigt stor forskel på et filmudstyr og et videoudstyr; video er alt efter mærke og kvalitet 4–6 gange så dyrt som film. Til gengæld er driftsudgifterne mindre ved video, fordi billedbåndene som lydbånd kan bruges atter og atter. Filmudstyret har undervisningsmæssigt visse begrænsninger i forhold til

video. Det kan således kun bruges ved det producerende arbejde, hvorimod video også finder anvendelse, hvor eleverne er i modtagersituationen. Endelig er det sandsynligt, at der på en skole kan skabes en høj udnyttelsesgrad for video i mange forskellige undervisningssituationer.

Undervisningsministeriets vejledning af 12. maj 1976.

Formålet med undervisningen

(Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 28. november 1975 om undervisningen i folkeskolens valgfag, § 6).

»Formålet med undervisningen i filmkundskab er, at eleverne erhverver viden om film- og TV-mediernes udtryksmåder og om de særlige betingelser for produktion og modtagelse, der er baggrunden for mediernes funktion som formidlere af oplevelser og oplysninger.

Stk. 2. Det skal tilstræbes, at eleverne udvikler en vurderende holdning over for den indflydelse, der gennem medierne kan øves såvel på den enkelte som på samfundet som helhed.

Stk. 3. Undervisningen skal medvirke til, at eleverne tilegner sig nogen færdighed i at udtrykke sig ved hjælp af medierne, og til, at de udvider deres forudsætninger for at opleve og bedømme film- og TV-kunst.«

Undervisningens indhold

8.-10. klasses trin

Enkeltbilleder og billedserier

Der arbejdes med øvelser i billediagttagelse ud fra enkeltbilleder og billedserier.

Disse øvelser skal dels sigte mod at skærpe elevernes evne til at undersøge billedernes indhold og vurdere den hensigt, hvormed billederne er bragt, dels mod at give dem forståelsen af enkle, formelle elementers betydning for billedet og at gøre dem opmærksom på forholdet mellem sprogtekst og billede.

I denne teoretiske fase tilstræbes en enkel form for indholdsanalyse, ligesom formanalysen begrænses til kameraafstande, billedvinkler, belysning og beskæring.

Det tilstræbes, at eleverne i praktiske øvelser placeres i afsenderrollen. Gennem optagelse af enkeltbilleder og korte billedserier kan eleverne forsøge at give udtryk for deres opfattelse af et emne.

Med baggrund i de teoretiske øvelser analyseres elevernes billeder, og billedernes indhold sammenlignes med den oprindelige hensigt med optagelsen.

Dette kan danne grundlag for senere øvelser med smalfilmskamera.

Film

Der bygges på erfaringerne, som er gjort med enkeltbilleder, idet det tilstræbes at

begynde med korte, enkle film, der er overskuelige i handling og form. Senere arbejdes med større filmenheder og spillefilm.

Der indarbejdes egnede analysemetoder. Hver film betragtes som en helhed, og analysen af enkeltdelene må ses i forhold til og udvide forståelsen af denne helhed. Det må derfor tilstræbes, at eleverne opnår tilstrækkelig viden om filmmediet og de udtryksmidler, der står til afsenderens rådighed.

Den formelle analyse kan omfatte følgende elementer:

Billedet: billedvinkel, -afstand, -bevægelse, -beskæring, -belysning og brugen af farver.

Lyden: de forskellige lyd/billedkombinationer.

Klipning: klipningens betydning for rum- og tidsopfattelsen, dens fortællende, dramatiske og psykologiske funktion og dens betydning for filmrytmen.

Komposition: opbygningen i indstilling, scene og sekvens, fortællende og dramatisk komposition og brugen af flash-back.

Analysen kan opdeles i følgende faser:

Materialefasen: handlingsreferat i korte træk.

Bearbejdsfasen: handlings- og personkarakteristik, særlige mønstre i billed/lydsammenhænge og komposition

Fortolkningsfasen: samtale omkring filmens budskab.

Konklusionsfase: vurdering af filmen.

De praktiske øvelser kan indledes med enkle optagelser med småfilmskamera. Disse kan være korte handlingsforløb eller reportager, som bringes i overensstemmelse med de formelle elementer, der er indlært.

Arbejdet med længere film indledes med fremstillingen af en drejebog, hvis formelle angivelser følges under optagelsen. Der sluttes med klipping og eventuel lydsætning.

Øvelser med animeret film kan indgå i forløbet.

TV

Arbejdet med TV fremviser flere paralleller til filmundervisningen, men der er særlige forhold, som gælder for TV-mediet.

I analysen kan man arbejde med følgende områder:

Danmarks Radio: Den organisatoriske opbygning af TV.

Publiceringsreglerne.

TV-teknik: De særlige tekniske betingelser, der gælder for TV.

Modtageren: Gennemgang af en forenklet kommunikationsmodel.

TV-seerens særlige modtagersituation.

TV-udsendelsen: Analyse af begivenhedsindholdet.

Analyse af rollefunktionerne og fremsettelsesmåden.

Der kan arbejdes med følgende TV-udsendelser:

TV-avisen, TV-aktuelt, ungdomsudsendelser, TV-serier og underholdningsudsendelser.

De praktiske TV-øvelser kan startes med små, bundne opgaver, som gør eleverne fortrolige med apparaturet og opmærk-

somme over for dets fordele og ulemper i forhold til smalfilmsudstyret.

Der arbejdes med mindre, afsluttede TV-situationer og med hele TV-udsendelser, hvor der stilles krav til en forudgående planlægning.

Undervisningsvejledning for folkeskolen

Hidtil udkommet

1. Dansk
2. Fremmedsprog
3. Undervisningsmidler
4. 1.-2. klassetrin
5. Idræt
6. Formning
7. Sløjd
8. Håndarbejde
9. Hjemkundskab
10. Musik
11. Geografi
12. Biologi
13. Kristendomskundskab
17. Færdselslære
20. Sundhedslære
21. Maskinskrivning
24. Filmkundskab

Under forberedelse

- Klasselærerfunktionen
- Børnehaveklasser
- Historie
- Samtidsorientering
- Regning/matematik
- Fysik/kemi
- Fotolære
- Drama
- Motorlære
- Arbejdskendskab
- Elektronik
- Barnepleje
- Fremmede religioner og andre livsanskuelser
- Uddannelses- og erhvervsorientering

Med hensyn til *seksualoplysning* henvises til »Vejledning om seksualoplysning i folkeskolen«, Folkeskolens Læseplansudvalg 1971.

Vedrørende spørgsmål om *undervisningslokalers* udformning og indretning henvises til »Projekteringsgrundlag for folkeskoler«, Folkeskolens Byggeudvalg 1973.

Un. 08,07-251

ISBN 87-503-1983-3